

Analysis of the Relationship between Convergence and Divergence of the Three Branches of Power and National Progress in Iran

Ali. Hosseini Fard¹, Amin. Ravanbod^{2*}, Ghafar. Zarei²

¹ PhD student in Political Science, Lamard Branch, Islamic Azad University, Lamard, Iran

² Assistant Professor, Department of Political Science, Lamard Branch, Islamic Azad University, Lamard, Iran

* Corresponding author email address: a.ravanbod@gmail.com

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Hosseini Fard, A., Ravanbod, A., & Zarei, G. (2024). Analysis of the Relationship between Convergence and Divergence of the Three Branches of Power and National Progress in Iran. *Journal of Social-Political Studies of Iran's Culture and History*, 3(1), 66-90.

© 2024 the authors. Published by Iran-Mehr: The Institute for Social Study and Research. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

ABSTRACT

The present study aims to examine the impact of convergence and divergence of the three branches of power on sustainable development in the Islamic Republic of Iran and has been conducted using a library research method and a descriptive-analytical approach. Political economy, sustainable economic development, and the convergence and divergence of the three branches of power in the Islamic Republic of Iran are interdisciplinary approaches that play a role in ensuring the stability, progress, and creation of a secure environment necessary for activating both economic and political spheres through the interaction of these branches. The institutional approach taken in this research illustrates the relationship between different branches of government (i.e., the three branches in the structure of the Islamic Republic) or, in simpler terms, aims to better understand the collective state (Islamic Republic system) for solving public issues. The main focus of this study is the nature of the relationships among these three branches and their reciprocal effects. It is noteworthy that the primary concern of this article is only the examination of the aforementioned relationship, specifically the impact of the convergence and divergence of the three branches on sustainable development in the Islamic Republic of Iran. Thus, first, the convergent and divergent actions of the three branches, often referred to as structural interactions, are expected to lead to beneficial transformations and changes in the social and political structure. According to experts, these include strengthening the Islamic system's structure, advancing its goals, reinforcing the government's social base, establishing an authoritative bureaucratic state, fostering political liberalization, expanding the new middle class, improving infrastructure, enhancing interaction with the global community, and addressing structural constraints in the system while promoting hope and social vitality, irrespective of the Islamic Republic's framework. Second, there is a need to strengthen sustainable economic measures by governments to ensure societal stability, market balance, and public confidence. Governments must engage in fundamental and beneficial convergences with other components of the system and adopt reinforcing divergences to bring clarity to governance. Failure to do so may weaken the system and lead to a crisis of legitimacy and acceptability, as well as a widening gap between the state and society. It appears that convergence efforts should increasingly focus on addressing real economic and social challenges, while divergences should aim at reforming revenue streams, stabilizing markets, reducing dependency on rent, and freeing the system from the prolonged economic issues associated with rentierism and reliance on unstable income sources.

Keywords: Convergence, Divergence, Three Branches of Power, Sustainable Development, Islamic Republic Government

EXTENDED ABSTRACT

The political architecture of the Islamic Republic of Iran is founded on the principle of separation of powers, which divides governance among three main branches: the legislative, executive, and judiciary. This distribution aims to prevent power concentration and promote democratic governance while incorporating unique Islamic principles, such as *velayat-e faqih*, where the Supreme Leader exercises ultimate oversight. The convergence and divergence between these branches significantly impact national progress and the ability to achieve sustainable development. Historical theories of governance have long emphasized the importance of balanced power distribution, with each branch serving as a check on the others. The Iranian context adds a religious and cultural dimension, embedding Islamic jurisprudence into political and economic governance (Agha Bakhshi & Afshari Rad, 2007).

Convergence among the three branches facilitates policy synchronization and coordinated governance, which are critical for national stability and effective economic management. Studies in political economy suggest that harmonized inter-branch relations can promote economic resilience, reduce fiscal vulnerabilities, and stabilize markets (Moshirzadeh, 2010). For instance, aligned policies have been shown to enhance infrastructural development and expand political liberalization, both of which are necessary for sustainable economic growth. Experts argue that convergence is especially vital for reducing dependency on oil revenues, a persistent challenge for rentier states like Iran (Hafez Nia, 2006). When the branches work together, they can implement comprehensive economic strategies that foster long-term stability and mitigate external shocks.

Conversely, divergence, when appropriately managed, serves a crucial role in democratic governance by promoting institutional accountability and encouraging policy innovation. Constructive divergence allows for critical debates and reforms that refine governance practices. However, excessive or poorly managed divergence can erode the government's legitimacy and weaken public trust, particularly when it results in policy stagnation or contradictory regulations (Sinai, 2016). Governance failures linked to unresolved divergences often exacerbate economic disparities and contribute to social unrest, highlighting the need for a careful balance between unity and constructive dissent.

The research utilizes a descriptive-analytical approach to explore how the interactions among the branches influence Iran's national development. By employing an institutional perspective, the study aims to understand the collective state system and the implications of inter-branch dynamics. This approach

enables a comprehensive analysis of how convergent and divergent actions shape governance outcomes. The findings indicate that sustained economic convergence, aligned with political stability, is pivotal for addressing structural constraints and improving societal welfare. Political analysts emphasize that the Iranian government must engage in reforms to reduce reliance on rentierism and transition toward a more diversified economic model (Abrahamian, 2008).

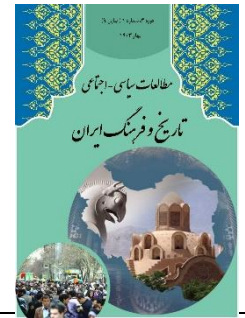
Economic resilience and political stability are interdependent factors that profoundly influence national development. The study highlights that effective governance requires coordinated efforts among the branches to stabilize markets, address societal needs, and foster public confidence. Political theorists like Rousseau (1762) have long argued that sustainable governance hinges on the government's ability to align with the populace's interests, a principle that remains relevant in Iran's current political climate. For decades, economic policies have been influenced by the legacy of the Islamic Revolution, emphasizing social equity and reducing wealth disparities (Agha Bakhshi & Afshari Rad, 2007). However, persistent economic challenges, such as inflation and unemployment, underscore the need for comprehensive policy reforms that align with these ideals.

Moreover, the Iranian political framework faces challenges inherent in balancing religious and democratic governance principles. The Islamic Revolution instilled a vision of economic justice and self-reliance, but achieving these goals requires addressing deep-rooted economic dependencies. Experts argue that meaningful reforms must focus on reducing oil dependency and fostering a diversified economic base to ensure sustainable development (Ghavami, 2014). Additionally, political stability must be maintained through the Supreme Leader's oversight, ensuring that governance practices adhere to Islamic values while promoting economic and social welfare.

The study also explores the theoretical underpinnings of governance in Iran, emphasizing the significance of both convergence and divergence. The institutional framework reveals that convergence efforts should prioritize real economic and social challenges. Policies aimed at reducing market vulnerabilities and enhancing public welfare must be at the forefront of inter-branch collaboration. Conversely, divergences should aim to critique and improve governance practices, particularly in areas prone to inefficiencies and corruption (Seif, 1997). Addressing these challenges requires a nuanced understanding of how institutional dynamics influence policy outcomes and governance effectiveness.

In conclusion, the research underscores the complex interplay between convergence and divergence among Iran's branches of power. While convergence fosters policy coherence and stability,

constructive divergence is necessary for democratic accountability and policy innovation. The Iranian political system's success in achieving sustainable development depends on balancing these dynamics effectively. Policymakers must navigate this delicate balance to ensure governance strategies align with national and religious values, fostering economic resilience and social progress. The ongoing challenge lies in implementing reforms that reduce economic vulnerabilities while maintaining the ideological and constitutional principles that define the Islamic Republic of Iran.

واکاوی رابطه همگرایی و واگرایی سه قوه بر پیشرفت ملی کشور ایران

علی حسینی فرد^۱، امین روان بد^۲، غفار زارعی^۳

۱. دانشجوی دکتری علوم سیاسی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران
۲. استادیار گروه علوم سیاسی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: a.ravanbod@gmail.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

حسینی فرد، علی، روان بد، امین، و زارعی، غفار. (۱۴۰۳). واکاوی رابطه همگرایی و واگرایی سه قوه بر پیشرفت ملی کشور ایران. *مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران*، ۳(۱)، ۹۰-۶۶.

© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

تحقیق حاضر با هدف بررسی تأثیر همگرایی و واگرایی قوای سه گانه بر توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ایران به روش جمع آوری اطلاعات کتابخانه‌ای و با رویکرد توصیفی و تحلیلی نگاشته شده است. اقتصاد سیاسی و توسعه پایدار اقتصادی و همگرایی و واگرایی قوای سه گانه بر توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ایران رهیافت-هایی میان رشته‌ای می‌باشند که با همگرایی و واگرایی قوای سه گانه اسباب اتقان، پیشرفت و به وجود آوردن زمینه‌های امن در راستای فعال شدن دو حوزه اقتصاد و سیاست نقش آفرینی می‌کنند. رهیافت مورد نظر در قالب نهادی، نشانگر رابطه دولت با دولت (قوای سه گانه در ساختار جمهوری اسلامی) یا به عبارتی ساده تر درک بهتر مجموعه دولت (نظام جمهوری اسلامی) جهت حل مشکلات مردم هست و چگونگی رابطه بین این سه (قوای سه گانه) و تأثیرات متقابل آن‌ها، موضوع محوری این تحقیق است. نکته شایان ذکر آنکه، در مقاله مورد نظر فقط بحث رابطه مذکور یعنی تأثیر همگرایی و واگرایی قوای سه گانه بر توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ایران بالعکس مورد توجه خواهد بود. بدین ترتیب، نخست، اقدامات همگرایانه و واگرایانه قوای سه گانه که بیشتر تحت عنوان تعامل ساختاری قوا با همدیگر از آن نام برده می‌شود انتظار هست که در ساختار اجتماعی و سیاسی موجب ایجاد تحولات و تغییرات مفیدی گردد، که از جمله آن‌ها به‌زعم صاحب نظران، می‌توان به تقویت ساختار نظام اسلامی و پیشبرد اهداف آن و زمینه تقویت پایگاه اجتماعی دولت، ایجاد دولت اقتدارگرای بوروکراتیک، آزادسازی سیاسی، گسترش طبقه متوسط جدید، تقویت زیرساخت‌ها و تعامل بهتر با جامعه جهانی و رفع تنگناهای ساختاری در نظام و ایجاد امید و نشاط اجتماعی در جامعه بدون توجه به ساختار نظام جمهوری اسلامی اشاره کرد. دوم، تقویت اقدامات اقتصادی به شکل پایدار در دولت‌ها تا سبب ثبات جامعه، بازار و آرامش خاطر مردم گردد. که دولت‌ها با همگرایی‌های اساسی و مفید با سایر ارکان نظام و واگرایی‌های تقویت‌کننده جهت وضوح امور نیازمند هستند که اگر در این راستا قدم برندارند نظام تضعیف می‌گردد، و ساختار با مقوله کاهش مشروعیت و مقبولیت عمومی و افزایش شکاف بین دولت-ملت مواجه خواهد شد. به نظر می‌رسد همگرایی‌ها باید بیشتر به سوی تمرکز بر واقعی کردن امور اقتصادی و اجتماعی و رفع چالش‌ها قرار گیرد و واگرایی‌ها در زمینه اصلاح درآمدها و ایجاد ثبات در بازار در زمینه‌های عدم وابستگی کشور به رانت و خروج نظام از درد بغرنجی (رانتیر) که سال‌هاست بدان مبتلا است و ادامه دارد و خلاصی از درآمدهای ناپایدار سوق داده شود.

کلیدواژگان: همگرایی، واگرایی، قوای سه گانه، توسعه پایدار، حکومت جمهوری اسلامی.

مقدمه

باید پذیرفت که در صورت کلان، حکومت‌ها مسئولیت سامان دادن به وضعیت کشورها از هر نظر و در هر زمینه‌ای هستند بالأخص باید امنیت، سلامت روحی و روانی، سرمایه و معیشت مردم را دغدغهی خاطرشان باشد و تضمین نمایند تا اسباب آرامش خاطر در جامعه فراهم گردد. وجه تمایز نظام جمهوری ایران و انقلاب اسلامی از دیگر نظام‌ها و انقلاب‌های جهان، ماهیت اسلامی، دینی و مردمی بودن است. در ابتدای تشکیل این حکومت، اسلام به‌منزله یک اصل در این خروش و حرکت انقلابی، زمینه تحرک مردم را فراهم ساخت و عامل اصلی پیروزی این انقلاب شد. گویا با ظهور انقلاب اسلامی رهبری مرجع روشن ضمیر، امام خمینی (ره) گمشده‌ای آشنا رخ برآورد. خواست درونی امام خمینی (ره) ایجاد انقلاب، به یک خواست همگانی و بیرونی مبدل، و در اجتماع مطرح شد. این امر عامل وحدت و تحرک مردم، پیرامون یک خواسته مشترک، یعنی اسلام شد در وضعیت کلان، دولت جمهوری اسلامی که مسئولیت سامان دادن به وضعیت کشور ایران را در هر زمینه‌ای چه در سطح داخلی و چه در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی بر عهده دارد از سه قوه مستقل با شرح وظایف معین و از پیش احصا شده بر مبنای قانون اساسی که با هم‌اندیشی خبرگان منتخب ملت؛ بر مبنای دین اسلام به وجود آمده است. با توجه به مستقل بودن هر قوه، همگرایی به‌صورت واقعی برای سامان دادن مسائل اساسی مملکت در هر سطحی و واگرایی جهت اتقان و چکش‌کاری نمودن جمعی نظرات و مبنای اساسی که بخواهد جهت سامان دادن امورات اجرایی گردد ضروری به نظرمی رسد. به‌ویژه هر سه قوه باید مسئله‌ی امنیت در هر سطحی دغدغه وجودی‌شان، سرمایه و معیشت مردم را تضمین نمایند تا زیرساخت امنیت و آرامش در جامعه فراهم گردد. این امرها محقق نمی‌گردد مگر با درایت و تدبیر هر سه قوه که بتوانند سیاست‌های لازم جهت تحقق اهداف محقق‌کننده این آرمان‌ها پیگیری نمایند و زمینه تحقق این مسئله که قاعدتاً روسای هر سه قوه و تیم همراه و مشاوران ایشان با ایده‌پردازی خود جهت حل مشکلات مردم به‌عنوان اهداف از پیش تعیین‌شده دنبال نمایند و زمینه اجرایی شدن را فراهم کنند. البته باید این مسائل در چارچوب قوانین نظام جمهوری اسلامی ایران باشد و از قانون اساسی کشور نشأت گرفته باشد و تضادی با برنامه‌های توسعه و پیشرفت مصوب نظام نداشته باشد. نگارنده در این تحقیق سعی کرده است که به بررسی تأثیر همگرایی و واگرایی قوای سه‌گانه بر توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ایران بپردازد. لذا در پی آن هستیم به جستجو در متون و قوانین پرداخته تا پاسخ درخور فراهم گردد. تا نمایان سازیم که همگرایی و واگرایی قوای سه‌گانه بر توسعه پایدار جمهوری اسلامی ایران تأثیر دارد. به نظر نگارنده از آنجاکه هر قوه از قوای سه‌گانه بیشتر وقت‌ها تمام‌قد از عملکرد خود دفاع می‌کنند و گاهاً خطاها و اشتباهات اجرایی برنامه‌های خود

کمرنگ جلوه می‌دهند و نهادهای نظارتی واقعیت‌های موجود جامعه را به‌موقع و به‌وضوح بیان نمی‌کنند و منابع متقن جهت دسترسی به واقعیت عملکردها بسیار مشکل و غیرممکن است. به نظر می‌رسد دستیابی به منابع موردنیاز در این نمونه پژوهش‌ها کاری بسیار سخت و چالش‌برانگیز باشد. اگر این پژوهش از منابع مورداطمینان برخوردار گردد تا حدود زیادی می‌تواند گره‌ها و مشکلات احتمالی به وجود آمده به‌صورت نظری و در صورت اجرایی شدن توسط نهادهای مطمح نظر به‌صورت عملی مؤثر واقع گردد.

در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران که بحث بر اجرایی نمودن اسلام ناب محمدی (ص) و فراهم کردن زیرساخت‌های حکومت مهدوی است. این تحقیق بسیار ضروری و بااهمیت به نظر می‌رسد زیرا طبق فرمایش حضرت امام خمینی(ره) "اگر تمام انبیای عظام جمع بشوند در یک شهری و در یک کشوری، هیچ‌گاه باهم اختلاف نمی‌کنند؛ برای اینکه تزکیه شده‌اند، علم و حکمت را بعد از تزکیه در نفس دارند." علاوه بر این در جامعه‌ای که بنا بر بیان شهید مطهری تبیین سعادت و کمال انسان در راه رسیدن به آن، از حساسیت و اهمیت بیشتری برخوردار است. با این بیان باید سخت‌جهد نمود که ساختار قوای سه‌گانه هرچند که شرح وظایف و کارشان ترسیم گردیده است. برای توسعه پایدار این نظام همگرایی واقعی جهت تحقق هرچه بهتر امورات و اجرایی نمودن کارها به‌وقت و زمان مناسب خود، و اگر جایی واگرایی است اسباب اتقان عمل، وضوح امر، رفع شبهات، کنار گذاشتن اختلافات و زمینه چکش‌کاری مسائل شود. زیرا در راستای توسعه پایدار گام گذاشتن، آینده‌نگری همراه با نقشه راه و برنامه‌ریزی دقیق می‌خواهد. تا پیش‌بینی‌ها به ثمر بنشینند و اسباب آرامش مردم فراهم و رضایت دست‌اندرکاران محقق گردد. همانطور که امام علی(ع) فرموده‌اند: "مردم بر والی حقی دارند و والی نیز بر مردم حقوقی دارد که هرکدام باید ادای دین نمایند." انصاف نیست که مردم ندانند که چرا قوای مستقر برنامه‌هایی در ابعاد مختلف سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی سرلوحه اهداف خود قرار داده که محقق نشده و یا به فراموشی سپرده شده است.

همه می‌دانیم که در نظام‌های مردم‌سالار، نخبگان سیاسی که برگزیدگان ملت هستند می‌خواهند وضعیت زندگی مردم در چند مسئله اساسی از جمله: امنیتی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، زیست‌محیطی و هویتی بهبود بخشند. چند مبحث زیبا و امیدوارکننده برای اقناع و تهییج توده‌های مردم به‌صورت روان‌شناسانه مطرح می‌کنند. امروزه از هرجهت چه نظری و چه عملی جایگاه واقعی همگرایی و واگرایی در ساختار حکومت‌ها به‌ویژه قوای سه‌گانه مشهود می‌باشد و نیاز است که در نظام جمهوری اسلامی بدان پرداخته شود. محققاً در کشور ما مؤسسات تحقیقاتی و پژوهشی مستقل و مورد اعتماد با پشتوانه علمی و دانشگاهی نیاز است که واقعیت‌های سیاسی، امنیتی، فرهنگی، اقتصادی کشور با توجه به اهداف متعالی نظام و برنامه‌های مدون قانونی مورد کنکاش و مذاقه قرار دهد و بی‌طرفانه نظرات

تحقیقاتی خود را به مراجع ذی‌ربط ارائه نماید و دست‌اندرکاران نیز جهت رفع انحرافات و نواقصات به وجود آمده هم‌اندیشی کنند و خلاء به وجود آمده با تدبیر و نظرات کارشناسان دلسوز، متعهد و مورد وثوق نظام برطرف کنند. بنابراین نیاز است که مسئولین این جسارت داشته باشد که انعطاف لازم در راهی که در آن گام نهاده و راهنمایان، خطا بودنش را گوشزد می‌کنند اصلاح نمایند تا در جامعه تبلور یابد و بتوانیم از تأثیرات آن بهره‌مند گردیم.

از این رو، فرضیه‌های تحلیل عبارت است از:

۱- در جمهوری اسلامی ایران همگرایی و واگرایی قوای سه‌گانه با توجه به اصول قانون اساسی، نقش ولایت‌فقیه، عرف سیاسی و حوزه مناسبات سیاسی بر توسعه پایدار نظام نقش مؤثری دارد.

۲- همگرایی و واگرایی قوای سه‌گانه بر توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ایران آثار فراوانی گذاشته است.

۳- تبیین همگرایی و واگرایی قوای سه‌گانه تأثیر مثبت بر توسعه پایدار جمهوری اسلامی ایران به صورت مستقیم و غیرمستقیم قابل بررسی است.

۴- قوای سه‌گانه در همگرایی و واگرایی توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ایران تأثیرات مهمی بر جا گذاشته‌اند که قابل پژوهش است.

روش‌شناسی پژوهش

روش تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی است. روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای، استفاده از کتب، مجلات، روزنامه‌ها و سایت‌های معتبر اینترنتی و... است از کتب موردنظر و منابع و مآخذ تحقیق، فیش‌برداری شد و پس از تقسیم موضوعی مباحث، فیش‌ها طبقه‌بندی و برای نگارش از آن استفاده شد. با مطالعه و جمع‌آوری مطالب گردآوری شده و نظم‌بخشی به آن‌ها به تجزیه و تحلیل و استنتاج تأثیر همگرایی و واگرایی قوای سه‌گانه بر توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ایران پرداخته می‌شود. فیش‌های جمع‌آوری شده در هر موضوع در یک طبقه جمع‌بندی شده و با توجه به فرضیه‌های رساله و اهداف تحقیق به تحلیل نهایی اقدام شد.

تعریف مفاهیم

همگرایی: به معنی تقارب، همسویی و در دنیای فناوری، همگرایی به سیستم‌های مختلفی اشاره دارد که به سمت انجام کارهای مشابه حرکت می‌کنند. این مفهوم شامل کارهایی است که قبلاً توسط سیستم‌های جداگانه انجام شده و اکنون به یک سیستم واحد تبدیل شده‌اند که تمام کارها را انجام می‌دهد. «همگرایی هم می‌تواند به‌عنوان فرایند وهم وضعیت تعریف شود. وضعیت همگرایی یعنی شرایطی که در آن کنشگران به یک اجتماع جدید می‌رسند. فرایند یا فرایندهای دخیل در آن نیز عبارت‌اند از: وسایل و ابزاری که این اجتماع از طریق آن‌ها حاصل می‌شود (Moshirzadeh, 2010). به نظر دوپچ، همگرایی مانند یک خط مونتاژ است که در جریان تاریخ شکل می‌گیرد (Moshirzadeh, 2010). «مهم‌ترین عامل برای شکل‌گیری همگرایی، وجود توافق عمومی و اجماع واحدهاست. همگرایی محصول دینامیسم منطقه‌ای و پویایی و رابطه کشورها با یکدیگر است.».

واگرایی: واگرایی عبارت است از فرآیندی که طی آن واحدهای سیاسی و دولت‌ها از یکدیگر دور شده و در اثر آن زمینه‌های بحران و جنگ فراهم آید. از طرفی وقتی واحدهای سیاسی از یکدیگر فاصله گرفته و رغبتی به همکاری و اتفاق منطقه‌ای با هم نداشته باشند، گفته می‌شود که بازیگران این واحدهای سیاسی واگرا شده‌اند؛ یعنی زمینه‌های وحدت و پیوستگی را نادیده گرفته و از دست داده‌اند. در واگرایی کشورها برای تأمین بهتر منافع خود و افزایش ضریب امنیتی، تمایلات فرا منطقه‌ای بیشتری از خود نشان می‌دهند. واگرایی را می‌توان این‌گونه نیز تعریف کرد؛ همان‌گونه که عواملی سبب توسعه همکاری و برقراری اتحاد میان واحدهای سیاسی متفاوت می‌شوند، عوامل مختلفی نیز در واگرایی و ایجاد تعارض میان دولت‌ها نقش دارند که آن‌ها را از یکدیگر دور ساخته و زمینه‌های بحران را فراهم می‌نمایند (Ghavami, 2014).

قوای سه‌گانه: از سده‌های پیش، نظریه‌پردازان مختلف حقوق و علوم سیاسی، حاکمیت کشور را به ابعاد مختلفی تقسیم نمودند و آن را به ارگان‌های ویژه‌ای سپردند تا از این طریق، قدرت در دست یک نفر یا یک ارگان جمع نشود و از استبداد جلوگیری به عمل آید. این ایده در حال حاضر تحت عنوان تفکیک قوا شناخته می‌شود. اما معروف‌ترین تقسیم‌بندی از قوای حاکم در کشور، به اعتبار وظایف آن‌ها، به سه قوه مجریه، قوه مقننه و قوه قضاییه می‌باشد. به همین دلیل، در این قسمت قصد داریم به قوای سه‌گانه جمهوری اسلامی ایران اعم از قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضاییه به‌صورت مختصر بپردازیم.

قوه مقننه: در هر کشوری قوه مقننه به‌عنوان مهم‌ترین رکن قانون‌گذاری شناخته می‌شود. قوه مقننه در واقع، قسمتی از حاکمیت است که از نمایندگان منتخب شهروندان تشکیل شده است تا در یکجا جمع شده و اختصاصاً به کار قانون‌گذاری یا وضع قانون بپردازند. قوه مقننه در جمهوری اسلامی ایران در مجلس شورای اسلامی بروز و ظهور یافته است و نمایندگان ملت در آن به قانون‌گذاری عام می‌پردازند. البته، قوه مقننه براساس قانون اساسی جمهوری اسلامی یک رکن دیگر به نام شورای نگهبان هم دارد که مصوبات مجلس شورای اسلامی را از حیث مطابقت با قانون اساسی و شرع مورد بررسی مجدد قرار می‌دهد.

قوه مجریه: همان‌گونه که از نام قوه مجریه برمی‌آید، قوه مجریه وظیفه اجرای قوانین و به طور کلی امور اجرایی هر کشور را به عهده دارد. عالی‌ترین مقامات قوه مجریه در کشور شامل مقام رهبری، ریاست جمهوری و وزرا می‌باشد. علاوه بر این اشخاص، کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات دولتی و شرکت‌های دولتی زیرمجموعه قوه مجریه می‌باشند که تحت نظر مقامات عالی‌رتبه قوه مجریه انجام فعالیت می‌کنند.

قوه قضائیه: سومین قوه حاکمیتی کشور قوه قضائیه می‌باشد. وظیفه قوه قضائیه در درجه اول حل و فصل دعاوی شهروندان و تعقیب مجرمان می‌باشد. بنابراین، قوه قضائیه متشکل از رئیس قوه قضائیه و قضات دادگاه‌ها است. ریاست قوه قضائیه به مدت ۵ سال از طرف رهبری منصوب می‌گردد. تشکیلات قوه قضائیه به اعتبار رسیدگی به اختلافات و تعقیب مجرمان و وظایف نظارتی آن متنوع است. از جمله مهم‌ترین سازمان‌های زیرمجموعه قوه قضائیه می‌توان به سازمان بازرسی کل کشور اشاره نمود.

توسعه پایدار: در پاسخ به سؤال مفهوم توسعه پایدار چیست، ساده‌ترین تعریفی که می‌دانیم این است: توسعه‌ای که نیازهای حال حاضر را برآورده کند بدون اینکه توانایی‌های نسل‌های آینده را برای رفع نیازهای‌شان به خطر نیاندازد.

مفهوم توسعه پایدار می‌تواند تعبیرهای مختلفی داشته باشد. اما جوهر اصلی توسعه پایدار رویکردی است که دنبال تعادل برقرار کردن میان نیازهای مختلف و معمولاً در حال رقابتی است که ما به عنوان افراد جامعه در پاسخ به محدودیت‌های محیطی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با آن مواجه هستیم.

توسعه پایدار نیازهای متنوع همه افراد حال حاضر و جوامع آینده را برآورده می‌کند، سلامتی افراد و همبستگی اجتماعی را بالا می‌برد، و فرصت‌های برابری را ایجاد می‌کند. خیلی خلاصه بگوییم که این توسعه پیدا کردن راه‌هایی بهتر برای انجام کارهای فعلی و

آینده است. شاید نیاز باشد نحوه کارکردن و زندگی کردن مان را تغییر دهیم بدون اینکه کیفیت زندگی را پایین آورده باشیم. ۱۰ توسعه پایدار یک مفهوم پیچیده است که جنبه‌های مختلفی را دربرمی‌گیرد. درپایداری، سه جنبه اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی با هم به‌طور کامل در تعامل هستند.

جمهوری اسلامی ایران: نظام جمهوری اسلامی ایران نام حکومت کنونی ایران است که بر اساس قانون اساسی جمهوری

اسلامی ایران بر پایه‌ی جمهوریت و اسلام‌گرایی بنا نهاده شده‌است (Arastou, 2012). مفهوم «جمهوری» در کلام و اندیشه امام به همان معنایی است که در همه‌جا وجود دارد و به نوعی فرم و شکل حکومت را تشکیل می‌دهد و مفهوم «اسلامی» نیز که محتوای آن فرم را که قوانین الهی است، بیان می‌دارد. ایشان می‌فرمایند: «ما خواستار جمهوری اسلامی هستیم. جمهوری، فرم و شکل حکومت را تشکیل می‌دهد و اسلامی، یعنی محتوای آن فرم، قوانین الهی است.» (Khamenei) و یا درجایی دیگر و در پاسخ به خبرنگار روزنامه لوموند فرانسه که می‌پرسند؛ «حضرت‌عالی می‌فرمایید که بایستی در ایران جمهوری اسلامی استقرار پیدا کند و این برای ما فرانسوی‌ها چندان مفهوم نیست، زیرا که جمهوری می‌تواند بدون پایه مذهبی باشد، نظر شما چیست؟ پاسخ می‌دهند: «اما جمهوری، به همان معنایی است که همه‌جا جمهوری است. لکن این جمهوری بر یک قانون اساسی ای متکی است که قانون اسلام است. اینکه ما جمهوری اسلامی می‌گوییم برای این است که هم شرایط منتخب و هم احکامی که در ایران جاری می‌شود این‌ها بر اسلام متکی است، لکن انتخاب با ملت است و طرز جمهوری هم همان جمهوری است که همه‌جا هست» (Khamenei). جمهوری اسلامی ایران از خانواده نظام‌های حکومتی است که آن را «دو-بُنی» (hybrid regime) یا هیبرید می‌خوانند، که آمیزه‌ای از نهاد دموکراتیک و دستگاه‌ها و سازوکارهای اقتدارگرا هستند. (مهدی خلجی (۳ بهمن ۱۳۹۷). حضرت آیت‌الله مشکینی در مقدمه کتاب حکومت جمهوری اسلامی خود، معتقد است که «حکومت اسلامی در عصر غیبت به شکل جمهوری اسلامی، یعنی حکومت جانشینان عادل امام عصر (عج) و منتخبان صالح توده مردم، تحقق می‌یابد». این نظام نوعی جمهوری اسلامی مبتنی بر ولایت‌فقیه است و ساختار سیاسی آن شامل مجلس خبرگان رهبری، رهبر ایران، قوه مجریه، قوه مقننه (مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان) و قوه قضاییه است. همچنین مجمع تشخیص مصلحت نظام و شورای عالی امنیت ملی، شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای عالی فضای مجازی، شوراهای اسلامی شهر و روستا در آن

فعالیت می‌کنند. رهبر، فرمانده کل قوا محسوب می‌شود. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۵۸ توسط مجلس خبرگان قانون اساسی در ۱۷۵ اصل نوشته شد. جمهوری اسلامی نوعی حکومت است که طبق قانون اساسی اسلامی در جامعه اجرا می‌شود. نام جمهوری اسلامی برای نخستین بار در سال ۱۹۵۶ (میلادی) به عنوان نوع رسمی حکومت در پاکستان به کار برده شد. ۱ هم‌اکنون نظام حکومتی کشورهای ایران، پاکستان و موریتانی جمهوری اسلامی است.

پیشینه تحقیق

محمدحقی (۱۳۹۶) در کتاب «همگرایی ملت‌ها و واگرایی دولت‌های مسلمان در پرتو انقلاب اسلامی» نخست به کلیات و چارچوب نظریه‌های همگرایی ملت‌ها پرداخته و سپس فرصت‌ها و محدودیت‌های همگرایی کشورهای اسلامی با انقلاب اسلامی ایران را بررسی کرده است. ایشان در این اثر بیان می‌دارد که: «انقلاب اسلامی ایران، با اهداف و آموزه‌هایی در راستای ایجاد وحدت و همگرایی میان کشورهای اسلامی به پیروزی رسید. کتاب همگرایی و واگرایی مذهبی در سیستان و بلوچستان و تأثیر آن بر امنیت ملی، با بررسی و کنکاش در جامعه بلوچستان، ضمن ارائه شناختی اجمالی از این جامعه و ساکنان آن، نکات کلیدی و تأثیرگذار بر روند واگرایی و همگرایی جریان‌های مذهبی این منطقه را بررسی ریشه‌ای نموده است. جمهوری اسلامی ایران کشوری قدرتمند و تأثیرگذار در غرب آسیا و خصوصاً حوزه خلیج فارس است که دارای موقعیت ممتازی در نقشه سیاسی این منطقه به لحاظ ژئوپلیتیک بوده و تنها کشور غیر عرب در مجموعه هشت کشور حوزه خلیج فارس، با طولانی‌ترین مرز مشترک آبی در خلیج فارس و بیشترین جمعیت در بین کشورهای مذکور، محسوب می‌شود. معرفی کتاب همگرایی رسانه‌ای، امروز تکامل رسانه‌ها امکان دسترسی وسیع و چندمنظوره به رسانه‌ها و اطلاعات را فراهم کرده است، به طوری که رسانه‌ها در معرض تأثیرگذاری متقابل مخاطبان هستند. کتاب حاضر، پژوهشی است که در آن نوع روابط پاکستان و همسایگان این کشور و همچنین کشورهای اثرگذار در سیاست خارجی و داخلی این کشور با ایران مورد تحلیل قرار می‌گیرد. «بررسی زمینه‌های نظری و تاریخی همگرایی و واگرایی در فدراسیون روسیه» الهه کولایی - محمدتقی دلفروز - رسول افضلی) که توسط دکتر الهه کولائی استاد مطالعات آسیای مرکزی دانشگاه تهران با همکاری محمدتقی دلفروز، رسول افضلی تدوین شده از سوی دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی در سال ۱۳۸۹ با اصلاحات جدید در چاپ دوم منتشر شده است. این کتاب دارای هفت فصل است. هراتی

^۱ -مرکز اسناد انقلاب اسلامی

(۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «همگرایی و واگرایی مفهوم منفعت ملی در گفتمان‌های سیاسی پس از انقلاب اسلامی در ایران» پرداخته‌اند سؤال اساسی مقاله این است که چه فرآیندی از ثبات و تحول و چه رابطه‌ای از همگرایی و واگرایی در گفتمان‌های سیاسی پس از انقلاب حول مفهوم منفعت ملی حاکم بوده است؟ نگارنده بر این باور است که تعریف مفهوم منفعت ملی به مثابه اصلی‌ترین اولویت‌های مطرح در سیاست خارجی و دستگاه دیپلماسی دارای رویه ثابتی در گفتمان‌های پس از انقلاب اسلامی نبوده و بالطبع با تغییر گفتمان‌ها اولویت‌بندی خارجی نیز دستخوش تحولات و تغییرات شده است (Sinai, 2016). در مقاله‌ای با عنوان «فرآیند ناتمام دولت-ملت‌سازی و از رشدماندگی همگرایی منطقه‌ای در خلیج فارس» پرداخته است. در این مقاله به تأثیر فرآیند ناتمام دولت-ملت‌سازی بر همگرایی منطقه‌ای در خلیج فارس پرداخته شده و نشان داده می‌شود گسترش همکاری و رشد همگرایی در این منطقه نیازمند تکامل فرآیند دولت-ملت‌سازی در همه کشورهای منطقه می‌باشد. بنابراین شهروندی از مؤلفه‌های اساسی در روند ملت‌سازی و پذیرش این حق متضمن برقراری سه نوع حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی است.

زارعان (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان بررسی تأثیر زمینه‌های همگرایی و واگرایی جریان‌های سلفی-تکفیری و بازماندگان حزب بعث بر بحران امنیتی عراق با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی به دنبال پاسخ به این سؤال است که زمینه‌های همگرایی و واگرایی جریان‌های سلفی-تکفیری و بازماندگان حزب بعث بر بحران امنیتی عراق چیست و این زمینه‌های همگرایی و واگرایی چه تأثیری بر آینده بحران امنیتی عراق خواهد داشت؟

همگرایی

همگرایی در لغت به معانی هم‌فکر شدن، یگانگی، یکی بودن، اتحاد و... آمده است. وحدت و انسجام در این معنا در برابر مفاهیمی چون کثرت، پراکندگی و تفرقه قرار دارد. همگرایی واژه‌ای هم‌خانواده با همبستگی است. در مورد همبستگی اجتماعی تعاریف مختلفی ارائه شده است از جمله: احساس مسئولیت متقابل بین چند نفر یا گروه که از آگاهی واراده برخوردار باشند و شامل پیوندهای انسانی و برادری بین انسان‌ها و حتی وابستگی متقابل حیات و منافع آن‌هاست. به زبان جامعه‌شناختی، همبستگی پدیده‌ای را می‌رساند که بر پایه آن در سطح یک گروه و یا یک جامعه، اعضا به یکدیگر وابسته‌اند و به صورت متقابل نیازمند همدیگر هستند. همگرایی یا همبستگی اجتماعی با توجه به اهمیتش در وحدت بخشی به ساختارهای مدنی و سیاسی جامعه به عنوان یک اصل اساسی همواره مورد تحقیق و تأکید افراد و ادیان بوده است. این خلدون با طرح نظریه عصبیت و معنا کردن آن به پیوند درونی و خونی، به نوعی همبستگی اجتماعی مبتنی بر پیوندهای

خویشاوندی ناشی از روابط نسبی و سببی تأکید داشته است و یاباینکه منتسکیو در تحلیل انواع حکومت‌ها به موضوع سازمان اجتماعی که لازمه نوعی همبستگی ملی است توجه نشان داده است. ژان ژاک روسو معتقد است: «همه اعضای جامعه به گونه‌ای با یکدیگر متعهد شده‌اند که همه استعدادها و توانایی‌های شخصی و فردی خود را برای حمایت همه‌جانبه از دیگران به کاربندند. بدین‌وسیله از حمایت‌های همه‌جانبه دیگران بهره‌مند خواهند شد.» بنابراین، این تعهد دوسویه و قرارداد اجتماعی، عامل ایجاد و ضامن بقای همبستگی اجتماعی است (Abrahamian, 2008). همگرایی فرآیندی است که منجر به شرایطی خواهد شد که گروهی از مردم در قلمروی جغرافیایی معین، از روی میل و رغبت و نه زور و فشار به احساس مشترکی در زمینه حقوق و رفتار متقابل دست یابند که این امر به صورت تدریجی حاصل می‌گردد (Eftekharian, 2001). به عبارت دیگر همگرایی فرآیندی است که در طی آن افراد و اعضای یک واحد اجتماعی یا سیاسی به‌طور داوطلبانه از اعمال اقتدار کامل خود صرف‌نظر می‌کنند تا در پرتو آن بتوانند به اهداف مشترکی برسند (Agha Bakhshi & Afshari Rad, 2007). کانتوری و اسپیگل نظام بین‌الملل را متشکل از چندین نظام تابعه منطقه‌ای می‌دانند. مجموع دو یا چند کشور همجوار که پیوندهای مشترک زبانی، فرهنگی، تاریخی و قومی دارند و احساس همانندی آن‌ها با یکدیگر در اقدام جمعی در مقابل قدرت‌های فرامنطقه‌ای تشدید می‌شود. همگرایی از لحاظ لغوی به مفهوم تشکیل یک کل به‌وسیله اجزاست که در مورد چگونگی این اجزا و روند شکل‌گیری مباحث متنوعی مطرح گردیده است. از منظر کارکردگرایانه پژوهش‌های دیوید میتزانی حاکی از آن است که جوامع مدرن امروزی مشکلات فنی فراوانی به وجود آورده‌اند که حل آن‌ها به تنهایی امکان‌پذیر نمی‌باشد. این جبر کارکردی کشورها را ناگزیر به بهره‌گیری از متخصصان غیرسیاسی کرده است. در واقع به باور میتزانی شکل‌گیری همگرایی محصول شدت پیچیدگی جوامع و زوال خود بسندگی‌های دولت ملی در رفع مشکلات به تنهایی است. به باور وی پیچیدگی‌های فرایندهای اجتماعی موجب افزایش وظایف غیرسیاسی در جامعه و قوت‌گرفتن نقش متخصصان می‌شود. چنین امری همکاری متخصصان ملی و فراملی را الزام‌آور می‌سازد. این امر به پیدایش نهادها و افزایش همکاری‌های بین‌المللی و در نتیجه پیدایش همکاری‌ها و همگرایی‌ها می‌انجامد (Seif, 1997). ارنست هاس معتقد است که همگرایی یک فرآیند می‌باشد که حول محور آن بازیگران سیاسی و دولت‌های مستقل در کشورهای مختلف به این باور تن در می‌دهند که نفع آن‌ها در تجمع و وحدت در تاسیس مرکز جدیدی است که جایگزین دولت‌های ملی می‌گردد. پروفیسور

اتزیونی اعتقاد دارد که همگرایی یک وضعیت و محصول نهایی است. از دید او وحدت سیاسی^۱ یک فراگرد است ولی همگرایی سیاسی^۲ یک وضعیت می‌باشد. از این دیدگاه فراگرد همگرایی رشته‌های همبستگی بین واحدهای سیاسی را افزایش و استحکام می‌بخشد. لئون لیندربرگ با بهره‌گیری از تعریف پروفیسور هاس اعتقاد دارد که همگرایی عبارت است از:

۱- فراگردی که براساس آن دولت‌ها از اشتیاق و توانایی هدایت سیاست‌های کلیدی داخلی و خارجی به صورت مستقل از یکدیگر انصراف جسته و در عوض کوشش می‌کنند این تصمیمات را به صورت مشترک اتخاذ یا به مراکز جدید تصمیم‌گیری واگذار نمایند.

۲- فرایندی است که به موجب آن بازیگران سیاسی در قلمروهای متعدد و مشخص فعالیت می‌کنند و انتظارات و فعالیت‌های سیاسی خود را به یک مرکز جدید احاله می‌کنند.

کارل دویچ که یکی از متفکرین معاصر علوم سیاسی آمریکا است و به مکتب ارتباط‌گرایان تعلق دارد موضوع را از دید تعامل و مراودات بین دولت‌ها نگاه می‌کند. در طیف این مراودات اموری همچون تجارت، توریسیم، مراودات پستی و مهاجرت قرار می‌گیرند. به عقیده آن‌ها این ارتباطات منجر به تشکیل جوامع امنیتی یا سیستم‌های سیاسی-اجتماعی ادغام شده می‌گردد. کارل دویچ دو گونه عمده از این اتحادها را تحت عنوان جوامع مختلف مرکب^۳ و جوامع تکثرگرا^۴ "پلورالیست" مشخص می‌کند. در هر دوشکل جامعه یک ویژگی مشترک وجود دارد و آن هم نبود شرایط تخاصم و جنگ در مناسبات متقابل.

واگرایی

واگرایی نقطه متقابل همگرایی است که به معنای ازبین رفتن تمامیت و همبستگی افراد و گروه‌ها است. یا واگرایی عبارت است از اینکه اعضای یک واحد سیاسی یا اجتماعی نسبت به قبول اقتدار برتر خارج از چارچوب خود امتناع ورزند و بالتبع از منافی که از این رهگذر به دست می‌آید چشم پوشی کنند (Agha Bakhshi & Afshari Rad, 2007).

¹ Political Unification

² Political Integration

³ Amalgamated

⁴ Pluralist

یکی از تعبیر رایج در روابط بین‌الملل برای توضیح کنش دولت‌ها مفهوم واگرایی است و واگرایی زمانی اتفاق می‌افتد که یک واحد سیاسی به دو یا چند واحد دیگر تبدیل گردد. تعبیر دیگری که نیز می‌توان به آن اضافه کرد واگرایی را فراگردی می‌داند که در آن عوامل سیاسی، اقتصادی، امنیتی، فرهنگی و یا اجتماعی باعث عدم گرایش و تعامل کشورها به سمت یکدیگر می‌گردد. [برگرفته از: پایان نامه کارشناسی ارشد رشته روابط بین‌المللی، موضوع عوامل همگرایی و واگرایی در خاورمیانه عربی: با تاکید بر عوامل فرهنگی، نگارش، مهرداد چامیان] مسئله‌ی اتحاد و یکپارچگی ملی به این دلیل که برای هر دولت ایجاد نگرانی می‌کند، از اهمیت بالایی در میان جغرافی دانان سیاسی برخوردار است. متحد کردن عناصر یک سر زمین و قومیت‌های گوناگون یک کشور به صورت یک واحد سازمان یافته که در آن، تمامی ساکنان تابعیت و وفاداری خود را عرضه دارند، یکی از مشکل‌ترین و درعین حال ضروری‌ترین تکالیف یک حکومت است. عوامل دارای نیروهای هم‌گرا و واگرا در یک کشور، در تعیین چگونگی و ترکیب و انسجام ملت‌ها نقش عمده‌ای دارند و مطالعه‌ی آن‌ها از اهمیت خاصی برخوردار است. برخی از عوامل نقش نسبتاً ثابتی در فرایندهای همگرایی یا واگرایی دارند و برخی دیگر، تحت شرایطی قابل هدایت‌اند و امکان تحول در کارکردهای آن‌ها وجود دارد. بنابراین می‌توان آن‌ها را در مسیر تحقق هر یک از فرایندهای همگرایی یا واگرایی بسته به انگیزه سیاسی و کاربردی مورد نیاز، بکارگرفت (Hafez Nia, 2006).

توسعه

از آغاز دهه‌ی ۱۹۵۰ تحلیل اقتصادی نقشی پیش‌گامانه در مطالعات توسعه داشته است. تحلیل اقتصادی ابتدا نگرش توسعه را با نگرش "درون‌جوشی" پیوند زد و به این اندیشه اعتبار بخشید که جوانه‌های توسعه در بطن هر جامعه‌ای وجود دارد. نگرش جوشش درونی، بالندگی و ارتقای خود به‌عنوان مدلی جهت تبیین توسعه در کشورهای جهان سوم و ارائه‌ی راهکارهایی عملی در این زمینه را مدیون نظریات والت روستوی اقتصاددان است. براساس نظریه‌ی "درون‌جوشی" و سایر آرای دیگر والت روستو، «شکوفایی و توسعه‌ی کشورهای جهان سوم مستلزم گذار این کشورها از فرایندی پنج مرحله‌ای است که این پنج مرحله به ترتیب عبارتند از: جامعه‌ی سنتی، شرایط مقدم بر شروع حرکت، حرکت، سیربه سوی بلوغ و پختگی و بالاخره عصر مصرف توده‌ای» که این نظریه دارای ابهامات اساسی و زیرساختی سیاسی می‌باشد و نیاز به واکاوی اساسی است.

بر حسب اصطلاحات صرف اقتصادی "توسعه" در دهه‌های گذشته به معنای توانایی اقتصاد ملی برای ایجاد و تداوم رشد سالانه‌ی تولید ناخالص ملی با نرخ‌های ۵ تا ۷ درصد و بیشتر بوده است. در مجموع، مبحث توسعه در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ غالباً به‌عنوان پدیده‌ای

اقتصادی در نظر گرفته می‌شد و پیش‌فرض آن مباحث «این بود که با رشد در نرخ تولید ناخالص داخلی عواید این رشد تحت عناوین سرانه و یا ایجاد شغل، معطوف به توده‌ها خواهد بود». «دلالت‌های اولیه‌ی ادبیات توسعه بر مصادیقی همچون توسعه‌ی اقتصادی در اقتصادهای روبه رشد از طریق انباشت سرمایه، صنعتی‌کردن از طریق جانشینی واردات و رشد متوازن تأکید داشتند. همگی این فرایندها از طریق برنامه‌ریزی مرکزی هماهنگ شده و حمایت منابع و سرمایه‌ی خارجی، میسر می‌شدند». تجربه‌ی دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ هنگامی که تعداد بسیاری از کشورهای جهان سوم در مجموع به هدف‌های رشد سازمان ملل دست یافتند ولی سطح زندگی توده فعال مردم در اکثر زمینه‌ها بدون تغییر باقی ماند، نشان داد که نواقص بسیاری در این تعریف محدود از توسعه وجود دارد. به همین خاطر در خلال دهه‌ی ۱۹۷۰ توسعه‌ی اقتصادی بر حسب کاهش یا از بین بردن فقر، نابرابری و بیکاری در چارچوب یک اقتصاد در حال رشد مورد بازتعریف قرار گرفت. یکی از افرادی که تعریف صرفاً اقتصادی از توسعه را به چالش کشید، دادلی سیرز بود. سیرز بر این باور بود که نیل به توسعه‌ی واقعی در گروهی پاسخ‌هایی است که به این پرسش‌ها داده می‌شود:

۱ - فقر چه تغییری کرده است؟

۲ - بیکاری چه تغییری کرده؟

۳ - نابرابری چه تغییری کرده؟

«چنانچه سه پدیده‌ی فوق (فقر، بیکاری، نابرابری) در طی یک دوره کاهش پیدا کرده باشد، بدون شک این دوره برای کشور مورد نظر یک دوره‌ی توسعه بوده است».

یکی از شاخصه‌های اصلی در تکوین دولت اسلامی پیشرفته بر مبنای دستورات اسلام ناب محمدی (ص)، برگرفته از قرآن، فعل و قول پیامبر (ص) و ائمه (ع) و فقه پر بار شیعی، نهادهای قانونی به روز و بوروکراسی هستند و به عبارت دیگر آنچه دولت پیشرفته مدرن اسلامی را از دولت‌های پیشامدرن متمایز می‌کند حاکمیت قانون اسلام در کنار یک ساز و کار بوروکراتیک مدرن با تأسی از همگرایی در راستای پیشرفت و توسعه و واگرایی در نقد و راستی‌آزمایی بدون تعصب خشک و بی‌تدبیرانه است.

بحث و نتیجه‌گیری

در جمهوری اسلامی ایران همگرایی و واگرایی قوای سه‌گانه با توجه به اصول قانون اساسی، نقش ولایت‌فقیه، عرف سیاسی و حوزه مناسبات سیاسی بر توسعه پایدار نظام نقش مؤثری دارد.

همان‌طور که در فصول گذشته به صورت مشروح مباحثی در رابطه با حکومت و حاکمیت در جهان و ایران مورد بررسی قرار گرفت و نقش هر نوع از حکومت در کشورهای آنان و اکاوی و جایگاه قوای سه‌گانه و تأثیر و تأثر هر کدام بر دیگری و نکات قوت و ضعف آنان بحث شد. در نظام ایدئولوژیک جمهوری اسلامی که بر اساس داشته‌های متقن اعتقادی شیعی از قرآن و سنت و سیره پیامبر (ص) و مبحث امامت ائمه (ع) و اندیشه ولایت عالمان دین در زمان غیبت امام معصوم (ع) قانون اساسی تدوین گردید و مبنا را بر حاکمیت خداوند قرارداده است که به صورت مفصل و دقیق‌تر مورد واکاوی قرار گرفت. باید اذعان نمود که در نظام نوین جهانی (نظام سلطه بالاخص قطب غربی آن تحت هر عنوان) پذیرش ساختار نظام ایدئولوژیک ولایت مطلقه فقیه با داشتن پشتوانه قوی مردمی مورد اقبال نیست. و در قانون اساسی جمهوری اسلامی علاوه بر اختیارات رهبر و نهادهای تحت فرمان ایشان، قوای سه‌گانه مستقل با نظارت ولی فقیه کشور را اداره می‌نمایند. در صورتی که دچار واگرایی گردند از طریق نظارت ولی فقیه حل مشکل نموده و مسیر را به همگرایی سوق می‌دهند. توسعه مفهومی کلی، پیچیده و شامل ابعاد اقتصادی همراه با ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و مدیریتی است، همزمان شاخص‌هایی مانند تغذیه، آموزش، بهداشت، تغییرات اجتماعی، اصلاحات ارضی، توسعه اجتماعی، کاهش نابرابری‌ها در توزیع منابع و افزایش میزان مشارکت مردمی به‌ویژه زنان نیز به‌عنوان عوامل اصلی دستیابی به توسعه مطرح است. رایج‌ترین مفهوم و تعریفی که از توسعه پایدار در سال ۱۹۸۳ شده است می‌گوید: توسعه پایدار، توسعه‌ای است که ضمن تأمین نیازهای نسل فعلی، امکانات نسل‌های آینده برای تأمین نیازهای‌شان را تهدید نکند. توسعه پایدار به معنی تلفیق اهداف اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی برای حداکثرسازی رفاه انسان فعلی بدون آسیب به توانایی‌های نسل‌های آتی برای برآوردن نیازهای‌شان می‌باشد. توسعه‌ای که نیازهای زمان حال را برآورده سازد، بدون آنکه نیازهای آیندگان را به خطر اندازد. توسعه پایدار برای پاسخ به معضلات اقتصادی، محیط‌زیستی و اجتماعی دنیای امروز سوی دانشمندان مطرح و به طور گسترده توسط دولت‌ها، نهادهای بین‌المللی، مورد پذیرش قرار گرفته است. براساس شاخص‌های کمی جمع‌آوری شده در پژوهش‌ها، وضع توسعه پایدار در کشور ایران از منظر شاخص‌های کمی مرگ کودکان و مادران، شاخص توسعه انسانی، بهبود داشته، اما کیفیت هوا، بیکاری، افزایش تورم و سایر آسیب‌های اجتماعی روندی به بدتر شدن داشته است. مهمترین این علل در کندی روند توسعه پایدار، وابسته بودن به درآمد نفت، بیکاری، افزایش تورم، بی‌عدالتی در درآمد، وجود فقر، نبود دبیرخانه فرا وزارتت توسعه پایدار است. ایجاد ساختاری فرا وزارتت و حتی فرا قوه‌ای برای انسجام و هماهنگی در زمینه توسعه پایدار ضروری به نظر می‌رسد. و یا همچنین توسعه‌ای که بدون لطمه زدن به قابلیت نسل‌های آینده (در برآورده ساختن نیازهای خود)، نیازهای امروز را برآورده سازد، توسعه پایدار گفته می‌شود، به نظر می‌رسد

مهمترین عاملی که موجب حمایت بسیاری از نهادهای بین‌المللی و ملی از ایده توسعه پایدار شده است، عدم مخالفت استراتژی پایداری ادامه روند رشد اقتصادی است؛ هر چند که برخی از منتقدان این رویکرد، معتقدند که تناقض شدیدی در این ایده نهفته است، چون خود منشاء بسیاری از مشکلات زیست‌محیطی خواهد بود. بطور کلی رویکرد سیاسی قوای سه‌گانه و همگرایی آن‌ها در هموار نمودن مسیر و واگرایی آن‌ها در کندوکاو هر چه بهتر بر توسعه پایدار در ابعاد مختلف در نظام جمهوری اسلامی ایران تأثیر دارد.

همگرایی مردم، یک قدرت بالقوه است که در صورت بالفعل شدن، ظرفیت‌ها و توانمندی‌های نظام در مواجهه با تهدیدات و دفع خطرات و امکان استفاده از فرصت‌ها را افزایش می‌دهد و با تولید قدرت نرم برای نظام، در افزایش قدرت سخت آن و در نتیجه قوام حاکمیت اسلامی مؤثر خواهد بود. همانطور که در مدت ۴۴ سال پس از پیروزی انقلاب این امر را به خوبی مشاهده نموده‌ایم. علاوه بر این همگرایی درون نهاد حکومت (قوای سه‌گانه) جهت حرکت به جلو به سوی پیشرفت و توسعه در ساختار حاکمیت و واگرایی جهت سنج‌زدن به مسائل مطمح نظر به‌عنوان مقیاس سنجش اهداف و وضوح موضوعات ضروری تأثیرگذار است. از عوامل بسیار مهم و مؤثر در حاکمیت در این زمینه، وجود نهاد مرجعیت دینی و رهبری سیاسی است که مبنای ایدئولوژیک و نهادی در ساختار عقیدتی شیعه پذیرفته شده که اسباب، رضایت‌مندی مردم از نظام، بسترسازی برای مشارکت مستمر و گسترده مردم در اداره کشور؛ مردمی بودن مسئولان نظام، ساده زیستی و قانون‌مداری آنها؛ انتصاب و انتخاب مدیران شایسته، رسیدگی به وضعیت معیشتی مردم و حمایت از مستضعفان است و امام خمینی (ره) به‌عنوان اولین تشکیل‌دهنده حکومت اسلامی بر اساس حکومت الله به نیابت از معصوم با وقوف بر این راهبرد، با استفاده از نهاد مرجعیت و رهبری، تأسیس حکومت اسلامی در قالب جمهوری اسلامی پایه‌ریزی نمود و بسترسازی زمینه برای مشارکت مردم در اداره کشور، محوریت‌دادن به اصل تکلیف، قانون و عدالت اجتماعی، ترویج فرهنگ ساده‌زیستی، تعمیق وحدت میان مردم، توجه دادن مسئولان به امرفقرزایی، ترویج ایثارگری و به رسمیت شناختن حق نظارت برای مردم به تحقق عوامل همگرایی و واگرایی برای اصلاح دروضوح مبانی عینیت بخشید. علاوه بر این اثبات نمود که فقه پربار شیعه در هر عصر و زمانی پاسخگوی نیازهای جامعه در صورت فراهم بودن زمینه‌های لازم به‌ویژه وجود نیروی کارآمد و متعهد امکان حرکت در راستای مبانی حکومت ترسیمی اسلام ناب وجود دارد. البته طبق فرامین مولا علی (ع) در نهج‌البلاغه اولین اصل نیاز به وجود انسان‌های کارآمد، مؤمن، معتقد، متعهد و بدون چشم‌داشت به مادیات دنیا در راس امور حضور داشته باشند. و همگرایی و اتحاد نظرورای در مسیر همه‌جانبه توسعه پایدار عملی و علمی با توجه به زمانه خویش گام بردارند زیرا فرموده‌اند: "العلمُ سلطانٌ مَنْ وَجَدَهُ صَالِحاً بِهِ وَ مَنْ لَمْ يَجِدْهُ صَالِحاً عَلَيْهِ (شرح نهج‌البلاغه، ج ۲۰، ص ۳۱۹)" و اهل بصیرت

و بینش لازم باشند چنانکه فرموده‌اند: "لَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمُ إِلَّا أَهْلَ الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ" (نهج البلاغه خطبه ۱۷۳)؛ تا بتوانند چالش‌ها در زمان حال و آینده ببینند و مؤثر باشند. زیرا در این راستا علم و همدلی واقعی چاره‌ساز می‌باشد.

در این پژوهش این فرضیه که در جمهوری اسلامی ایران همگرایی و واگرایی قوای سه‌گانه بر توسعه پایدار جمهوری اسلامی ایران با توجه به اصول قانون اساسی، نقش ولایت فقیه و عرف سیاسی بر توسعه پایدار نظام نقش مهم و موثری دارد تأیید می‌شود.

بررسی فرضیه فرعی تحقیق

۱- همگرایی قوای سه‌گانه بر توسعه پایدار و همه‌جانبه‌ی کشور تأثیر به‌سزایی دارند.

از بدو پیروزی انقلاب اسلامی از جانب حاکمیت تمرکز بر توسعه همه‌جانبه و پایدار در ایران وجود داشته است اما با محدودیت‌هایی نیز روبرو بوده است و در موقعیت‌های مختلف پس از پیروزی انقلاب اسلامی آمریکا و هم‌پیمانانش درصدد براندازی و کارشکنی در پیشرفت و توسعه‌ی ایران اسلامی و از این مهم‌تر ناامید و مأیوس کردن مردم از آینده و آرمان حکومت جمهوری اسلامی است و به‌خوبی می‌دانند ایران اسلامی آرمان مستضعفان و محرومین است که می‌خواهند تحت سلطه آنان بیرون آیند دشمنان انقلاب اسلامی بالأخص آمریکا و اذنان آن، برخی از کشورهای اتحادیه اروپا و حلقه‌به‌گوش‌های منطقه‌ای آن‌ها تمام هم و غمشان این است که این آرمان مقدس را ناکارآمد و معیوب جلوه دهند. تا روزبه‌روز اسباب انحطاط و سرخوردگی نسبت به جمهوری اسلامی به وجود آورند. بنابراین سیاسیون و دولت‌مردان بالأخص سران و مؤثرین قوای سه‌گانه باید بسیار به هوش و آگاه به زمانه باشند و فریب نیرنگ‌های بیگانگان نخورند. مطالبه ساختار نسبت به ملت واقعی و حساب‌شده باشد و پیش‌فرض‌ها به واقعیت نزدیک باشد. هدف قوای سه‌گانه باید کسب رضایت مردم و جذب سرمایه‌های داخلی باشد و یکی از راه‌های جذب سرمایه جهت پیش برد اهداف توسعه‌ای تشویق و ترغیب سرمایه‌داران و جذب سرمایه‌های داخلی و خارج از کشور جهت مشارکت در پروژه‌های مهم می‌باشد. بنابراین در این راستا نیاز است که سه قوه همگرا جهت کسب اعتماد سرمایه‌گذار اقدامات لازم جهت رفع موانع به عمل آورند. دولت با دادن لوایح مؤثر و ایجاد تمهیدات لازم و رفع موانع در ساختار، زمینه دل‌گرمی سرمایه‌گذار فراهم نماید و مجلس شورای اسلامی با بررسی و چکش‌کاری لوایح و ارائه طرح‌هایی که کشور به آن‌ها نیاز دارد با بررسی و تصویب به‌موقع آن‌ها و نظارت واقع‌بینانه بر امر اجرای آن‌ها مؤثر ظاهر گردد و علاوه بر این خواستار گزارش دولت به مجلس و پاسخگویی هیأت دولت نسبت به مطالبات مردم باشد. قوه قضائیه نیز با دقت در اجرای عدالت و برپایی قسط و دادخواهی

و اجازه ندادن به سوءاستفاده کنندگان اعتماد سرمایه گذار را جلب و مسیر توسعه پایدار را فراهم نماید. که نتیجه آن اولاً جذب سرمایه در توسعه و پیشرفت کشور می باشد و اسباب ثبات و دلگرمی جوانان کشور می شود. و ثانیاً جوانان و متخصصان داخلی در پروژه ها بکار گرفته می شوند و ذهن پویای آنان در مملکت هنرآفرینی می نماید. ثالثاً کمتر شاهد خروج سرمایه انسانی، ثروت افراد و فرار مغزها از کشور بوده و زمینه برای تولید و صادرات به وجود می آید و از طرفی دیگر این رویکرد نظام اسباب رضایت جامعه از ساختار سیاسی و اسباب آرامش زندگی و ایجاد امید و پایداری در بین آحاد مردم می گردد. از همه اینها اساسی تر افراد مسئول در قبال ملت خود سرافراز و در پیشگاه خداوند شرمسار نیستند.

۲- در جمهوری اسلامی ایران رویکرد هر کدام از قوای سه گانه با توجه به گفتمان و نگرش های سیاسی و جناحی بر

همگرایی و واگرایی توسعه اقتصادی نقش مؤثری دارد.

در جمهوری اسلامی ایران استفاده از ملاک ها و اصولی که خصوصیات کیفی سیاست ها و برنامه های کشور در حوزه های مختلف فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی و سایر حوزه ها را در قالب داده های کمی ارائه دهد، همواره به عنوان یکی از مسائل اساسی ساختار نظام، دولت ها، برنامه ریزان، سیاست مداران و پژوهشگران بوده است که این کار با استفاده از شاخص هایی صورت می گیرد. شاخص ها معمولاً از نظریه ها، نگرش ها و یا موقعیت ها که غالباً از طرف دولت مردان حمایت شوند سرچشمه می گیرند و مانند علائمی مسیر و جهت حرکات را مشخص می کنند. به همین دلیل طی سال های گذشته تدوین شاخص ها در حوزه های مختلف برای اندازه گیری و سنجش عملکرد کشورها خصوصاً حوزه های اقتصادی بسط و گسترش یافته و مدت های طولانی است که در سطوح ملی و بین المللی ملاک مقایسه کشورها محسوب می شوند. اما کشور ما نیز به تبع سایر بلاد به دنبال تعیین شاخص هایی است که با آن قادر به تبیین ابعاد مختلف توسعه ای باشد و در ایران اسلامی با فرمان رهبرانقلاب حضرت آیت الله خامنه ای چشم انداز بیست ساله ترسیم گردیده است و مطالبات نیز در این راستا جایگاهش پیدا می باشد. به همین دلیل بازنگری در شاخص های توسعه ای در کانون توجه دولت مردان کشور ایران همان طور که بسیاری از دولت های جهان به ویژه کشورهای توسعه یافته قرار گرفته است قرارداد. اما جای تأسف است که با جابجایی دولت ها، نمایندگان مجالس و تغییر رئیس قوه قضائیه برنامه های توسعه ای سبقت تغییرات جدید به خود می گیرد و بعضی مواقع اموراتی را نیمه کاره رها می کنند.

بنابراین روسای قوا از طریق اشاعه و اعمال ایدئولوژی خود نقش قابل توجهی در فرهنگ‌سازی یک ساختار جامعه دارند. هرچند ممکن است در جامعه‌ای گروه‌های متعارض ایدئولوژیکی وجود داشته باشند؛ ولی در شرایط متعادل اجتماعی یک گروه غالب است و بنابراین ایده‌های خود را اشاعه می‌دهد. ایدئولوژی حکومت در رفتار رهبران سیاسی و برگزیدگان وابسته به حکومت تبلور می‌یابد همان‌طور پیامبر اسلام فرموده است: «الناسُ علی دینِ ملوکِهِم» مردم پشت سر رهبران‌شان گام برمی‌دارند. از آنجاکه برگزیدگان سیاسی هر یک دارای نفوذ و نقش والایی در جامعه‌اند، الگوهای رفتاری‌شان به وسیله مردم مورد تقلید قرار می‌گیرد و در یک دوران معقول به رفتارهای پایدار تبدیل می‌شوند. در هر حال دولت با اعمال سیاست‌های خود چارچوب عینی ایجاد می‌کند که هر کدام نوع خاصی از الگوهای رفتاری را رشد می‌دهد. در ساختار نظام جمهوری اسلامی نیز نقش دولت در جاهایی بسیار پررنگ جلوه نموده است که با توجه به موقعیت امروزی کشور ایران در مواردی که تصمیم درست گرفته نشده ضررهایی هم متوجه ایران شده و بعضی وقت‌ها همین خلأها سبب سوءاستفاده دشمنان و معاندان گردیده است اگر به مسئله برجام توجه کنیم همین داستان می‌بینیم. همان‌طور که ما شاهد بوده‌ایم هر گاه حاکمان و دولت‌ها آگاهانه و با درایت راهی برگزیده‌اند و بر استمرار آن گام برداشته‌اند موفقیت‌آمیز بوده است. لذا باید اذعان نمود که دولت‌ها در نظام جمهوری اسلامی ایران تأثیر مستقیم و غیرمستقیم بر ثبات و پایداری کشور دارند و این فرضیه مورد تأیید قرار می‌گیرد.

قوانین و مقررات ساده و روشن دولت‌ها، حاکمیت قانون به گونه‌ای منصفانه اعمال می‌شود، جامعه مدنی و رسانه‌های گروهی صدای مستقلی دارند که پاسخگویی دولت‌شان را افزایش می‌دهند، درآمدها، سرمایه‌گذاری و توسعه پایدار افزایش می‌یابد و امید به زندگی طولانی‌تری می‌شود. در واقع در این رویکرد، انسان به عنوان محور برنامه توسعه و به عنوان مخاطب برنامه توسعه مورد توجه قرار می‌گیرد که این نیز خود با مبانی ارزشی حاکم بر جمهوری اسلامی ایران قرابت بسیار دارد. در وهله نخست، شاخص مهمی که برای نیل به یک نظام اداری توسعه‌یافته ضروری به نظر می‌رسد، وجود برنامه با نظام نظارت و ارزیابی همگن، بینش سازمانی فراتر از مأموریت است. از سوی دیگر، وجود ابتکار، خلاقیت و نوآوری در ایجاد، پرورش و توسعه روش‌های نوین انجام کار و داشتن رویکرد آینده‌نگر در ساختار نظام، در رویارویی با چالش‌ها و مقابله با موانع و داشتن استعداد و توانایی بازمهندسی مستمر و انجام اقدامات اساسی منسجم در پیشبرد جامعه در راستای تحولات جهانی و تکنولوژیکی از سوی دولتمردان در هر سه قوه، از دیگر شاخص‌های نظام اداری توسعه‌یافته است. پشتکار و سخت‌کوشی نظام اداری در مجموعه کشور نیز از مباحثی است که همواره توجه به آن‌ها ضروری به نظر می‌رسد، بنابراین نظام اداری کشور و نحوه مدیریت و رهبری آن توسط ساختاری میسر است که پیشرفت و توسعه کشور در آن راستا قرار دارد. اما امروزه رانت و ویژه‌خواری

بابی برای نورچشمی‌ها شده است و اعتماد مردم نسبت به خیلی از مسائل از دست‌رفته است. بنابراین در جمهوری اسلامی ایران رویکرد سیاسی ساختار با توجه به گفتمان و نگرش‌های سیاسی و جناحی بر توسعه پایدار اقتصادی نقش مؤثری دارد.

در جهان امروزی، اگرچه عوامل فراملی نقش انحصاری حکومت‌ها را به‌ویژه در عرصه فعالیت‌های اقتصادی به مخاطره افکنده‌اند، اما ساختار اقتصادی کشورها، مخصوصاً کشورهای در حال توسعه همچنان در برابر عوامل نامطلوب داخلی و خارجی ضربه‌پذیر است. این عوامل با تأثیرگذاری بر امنیت اقتصادی کشورها، تمام عوامل و زمینه‌های تولید را مخدوش ساخته و روند تولید را از حالت طبیعی خارج می‌کند. بی‌ثباتی سیاسی، در مقام مهم‌ترین عامل داخلی اما برون ساختاری (اقتصادی)، نزدیک‌ترین و معنادارترین تعامل را با مفهوم امنیت اقتصادی در تأثیرگذاری بر عوامل تولید داراست. دو سیستم سیاسی و اقتصادی در تعامل گسترده‌ای نسبت به یکدیگر به سر می‌برند و نظریات معطوف به تقدم هر کدام بردیگری، بروجهی از تقلیل‌گرایی گرفتار آمده است. در کشورهای در حال توسعه، بی‌اعتمادی که در فضای سیاسی و خشونت‌های غیرمترقبه پدید می‌آید، علاوه بر کاستن از سرمایه‌گذاری‌ها، فرار سرمایه را برمی‌انگیزد. در نگاهی دیگر، امنیت اقتصادی یعنی وضعیتی که در آن واحدهای تولیدی بتوانند بدون نگرانی از خطرهای محیطی، دست به برنامه‌ریزی درازمدت بزنند. در بیانی دیگر فراهم کردن یک فضای حقوقی، اجتماعی و سیاسی که در چارچوب آن طرح‌های سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های اقتصادی بتواند از آغاز اجرا تا مرحله بهره‌برداری و از مرحله بهره‌برداری تا پایان کار به دور از اخلاص‌ها و آشفتگی‌های بیرونی عمل کند؛ به امنیت اقتصادی تعبیر شده است. سه عامل را نشانه مشکل در ساختار سیاسی-اقتصادی لحاظ می‌کنند که عبارتند از: فرار مغزها، فرار سرمایه و عدم جذب سرمایه خارجی. در مورد عدم سرمایه‌گذاری خارجی گفته‌اند: بی‌ثباتی و ناامنی اقتصادی، سیاسی و حقوقی در میان متغیرهای گوناگون رتبه نخست را در ایران به دست آورده است. به نظر می‌رسد این مسئله بیشتر جنبه سیاسی و شیطنت کشورهای استکباری می‌باشد و گرنه امروز کشور ایران دارای امنیتی مثال‌زدنی است. اما عداوت و دشمنی و تبلیغات آمریکا و وابستگان به آن سبب شده است که کشور ایران در امر مسائل اقتصادی با مشکلاتی مواجه گردد. بنابراین رویکرد مؤثر همگرایی ساختار نظام جمهوری اسلامی بر توسعه اقتصادی کشور سبب رفاه و امنیت در ابعاد مختلف جامعه می‌گردد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی راییت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Abrahamian, Y. (2008). *Iran Between Two Revolutions* (13th Edition ed.). Ney Publications.
- Agha Bakhshi, A., & Afshari Rad, M. (2007). *Dictionary of Political Sciences*. Chapar.
- Arastou, M. J. (2012). *A Look at the Analytical Foundations of the Islamic Republic of Iran's System: Reflections on Islamic Political Jurisprudence and Jurisprudential Foundations of Iran's Constitution*. Boostan Ketab.
- Eftekharian, M. H. (2001). *Encyclopedia of War and Peace* (Vol. 4). Muslim Publishing.
- Ghavami, A. (2014). *International Relations (Theories and Approaches)*. SAMT.
- Hafez Nia, M. R. (2006). *Principles and Concepts of Geopolitics*. Papli Publications.
- Khamenei, S. A. *Detailed Negotiations of the Council for the Revision of the Constitution of the Islamic Republic of Iran* (Vol. 3).

Moshirzadeh, H. (2010). *Transformations in International Relations Theories* (5th Edition ed.).

SAMT.

Seif, E. (1997). *An Introduction to Political Economy*. Ney Publications.

Sinai. (2016). *The Incomplete Process of Nation-State Building and the Lag in Regional*

Convergence in the Persian Gulf.